

Informacja o wynikach konsultacji tematów badań antydyskryminacyjnych

W dniu 15 stycznia 2014 r. uruchomiona została procedura konsultacji tematów badań antydyskryminacyjnych, której **celem był wybór jednego tematu badań na drugą połowę 2014 r. oraz trzech tematów do realizacji w 2015 r.**

W procedurze konsultacji do Biura RPO wpłynęły **93 propozycje tematów**, przy czym niektóre zgłoszone propozycje powtarzały się lub dotyczyły zbliżonych zagadnień. W rezultacie rozpatrzono więc 70 zaproponowanych tematów badań. Wyboru tematów rekomendowanych do realizacji Rzecznik Praw Obywatelskich dokonała na podstawie zgłoszonych propozycji wraz z uzasadnieniem, **opinii ekspertów** oraz w oparciu o **przyjęte wcześniej kryteria**, tj.:

- jak duży wpływ na sytuację danej grupy społecznej ma zgłoszony problem?
- czy zgłoszony temat został już przebadany lub czy jego realizacja jest planowana przez inne organy władzy publicznej?

Tematy wybrane do realizacji w formule badań socjologicznych:

1. Dostęp do nauczania religii mniejszości wyznaniowych i etyki (do realizacji w II poł. 2014 r.);
2. Dostęp osób z niepełnosprawnościami do wymiaru sprawiedliwości;
3. Dyskryminacja osób transpłciowych w zatrudnieniu;
4. Jakość wsparcia środowiskowego dla osób potrzebujących pomocy w czynnościach życia codziennego.

TEMATY REKOMENDOWANE DO REALIZACJI (opis):

1. Dostęp do nauczania religii mniejszości wyznaniowych i etyki.

Temat zgłoszony przez Zespół Poznańskiego Centrum Praw Człowieka Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk.

Temat rekomendowany do realizacji w **II poł. 2014 r.**, ponieważ jego przygotowanie i wykonanie nie powinny wyjść poza terminy określone wymogami roku budżetowego.

Uzasadnienie:

Wśród dotychczasowych badań podejmowanych przez RPO nie było tematów odnoszących się do przesłanki **równego traktowania ze względu na wyznanie**.

Wolność sumienia i wyznania daje rodzicom prawo do wychowywania dzieci zgodnie ze swymi przekonaniem, jednakże przy uwzględnianiu także wyboru dziecka. Konstytucja RP gwarantuje także dzieciom korzystanie z nauki religii w szkole (zob. art. 53 i art. 48 ust. 1 Konstytucji RP). Z analizy skarg do Rzecznika Praw Obywatelskich wynika, że dostęp do nauczania religii mniejszości wyznaniowych oraz lekcji etyki jest utrudniony.

Warto przypomnieć sprawę Państwa Grzelak, w której Rząd Polski utrzymywał, że na czas trwania lekcji religii ich synowi zapewniano odpowiednią opiekę. Na szkole spoczywał ogólny obowiązek zapewnienia opieki i nadzoru nad wszystkimi uczniami przebywającymi na jej terenie w jakimkolwiek czasie. Zdaniem Skarżących, syn poddawany był dyskryminacji oraz fizycznym i psychicznym prześladowaniom ze strony innych uczniów z powodu nieuczestniczenia w lekcjach religii. Z tej przyczyny Skarżący przenieśli dziecko w czasie trwania roku szkolnego do innej szkoły. Rząd Polski przegrał sprawę przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka (skarga nr 7710/02). Od 2010 r. nie wprowadzono niezbędnych zmian dotyczących dostępności lekcji etyki w szkołach publicznych.

Wymaga podkreślenia, iż w dotychczasowych działaniach Rzecznika Praw Obywatelskich nie podejmowano próby określenia rzeczywistej dostępności nauczania religii mniejszości wyznaniowych oraz etyki. Tego typu badania i wynikające z nich rekomendacje Rzecznika powinny pomóc władzom oświatowym w znalezieniu i wdrożeniu rozwiązań organizacyjnych zapewniających faktyczny, a nie tylko formalny, dostęp do nauczania etyki i religii mniejszości w szkole, zgodnie z oczekiwaniami uczniów i ich rodziców.

Konkluzje opinii ekspertów:

Prawdopodobieństwo wystąpienia problemu wydaje się dość duże z racji powszechności nauczania religii katolickiej w polskich szkołach. Jego waga może się zwiększyć wraz z napływem imigrantów do Polski (głównie z Europy Wschodniej i Azji) i powstającą wówczas potrzebą zapewnienia im równego dostępu do nauczania ich religii w szkole. Liczba uczniów chętnych do uczęszczania na etykę również może wzrosnąć. Temat był już przedmiotem badań socjologicznych (pośrednio lub bezpośrednio im poświęconym). Temat wymagałby rozbicia na trzy zagadnienia: 1) sytuacja w szkołach w zakresie dostępu do lekcji etyki, 2) sytuacja uczniów z mniejszościowych kościołów i grup wyznaniowych w zakresie swobodnego korzystania przez nich z nauczania ich religii w szkole, 3) dyskryminacja wewnątrz środowiska szkolnego (ze strony innych uczniów). Warto, poza analizą obowiązującego prawa i sposobów jego realizacji,

przeprowadzić również badanie jakościowe przedstawicieli mniejszości religijnych (wywiady pogłębione) oraz dyrektorów szkół, do których uczęszczają dzieci należące do mniejszości religijnych – w celu zrozumienia barier stojących na drodze do zapewnienia edukacji religijnej dla wyznań mniejszości oraz lekcji etyki. Wyniki badania mogą zostać przedstawione zarówno w raporcie, jak i w zestawie zaleceń dla szkół, kuratoriów i władz samorządowych. Rekomendacja do realizacji proponowanego badania.

2. Dostęp osób z niepełnosprawnościami do wymiaru sprawiedliwości

Temat zgłoszony przez **Instytut Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego** oraz - osobno przez **Fundację RÓWNOŚĆ.INFO**.

Uzasadnienie:

Zapewnienie równego dostępu do wymiaru sprawiedliwości stanowi jeden z podstawowych obowiązków demokratycznego państwa prawa. Do Rzecznika docierają skargi np. na brak dostępności budynków sądowych dla osób poruszających się na wózkach, wskazuje się też, że sędziowie nie mają odpowiedniej wiedzy na temat niepełnosprawności intelektualnej czy właściwego sposobu porozumiewania się z osobami Głuchymi. Temat bardzo ważny w kontekście monitorowania przez RPO wdrażania Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Przeprowadzenie kompleksowych badań w tym zakresie pozwoliłoby na całościową ocenę sytuacji i przedstawienie rekomendacji w odniesieniu do wszystkich procedur.

Konkluzje opinii ekspertów:

Skala problemu dla wybranych grup stosujących alternatywne formy komunikacji może być duża, jednak dla całej populacji – minimalna. Brak jest informacji o tym, czy temat został już przebadany. Jest to możliwe do realizacji – np. poprzez wycinkowe badania, czy też studia przypadków. Wnioski z takich badań mogą być przydatne dla procedur sądowych.

3. Dyskryminacja osób transpłciowych w zatrudnieniu

Temat zgłoszony przez **Fundację na rzecz osób transpłciowych Trans-Fuzja**.

Uzasadnienie:

Temat dotyczy grupy narażonej na dyskryminację, której problemy nie były poruszane w dotychczasowych projektach badawczych Rzecznika. W obszarze zatrudnienia przez Rzecznika podejmowany był temat braku przepisów regulujących kwestie zmiany danych osobowych w świadectwie pracy, w sytuacji zmiany płci przez byłego pracownika. Do Rzecznika docierają również sygnały o zwolnieniach z uwagi na transpłciowość pracownika. W tym kontekście należy mieć na względzie zalecenia Rady Europy CM/Rec(2010)5 w zakresie środków zwalczania dyskryminacji opartej na orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej, które wskazują, iż konieczne jest przyjęcie oraz wdrożenie odpowiednich środków zapewniających skuteczną ochronę przed dyskryminacją ze względu na orientację seksualną lub tożsamość płciową w zatrudnieniu, zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym. Środki te powinny obejmować warunki dostępu do zatrudnienia oraz awansów, zwolnień, płac i innych warunków pracy, w tym zapobieganie, zwalczanie oraz karanie molestowania i innych form mobbingu. Szczególną uwagę należy poświęcić zapewnieniu skutecznej ochrony prawa do prywatności osób transpłciowych w zakresie zatrudnienia, zwłaszcza przy ubieganiu się o pracę, aby uniknąć jakiegokolwiek niepotrzebnego ujawnienia poprzedniego statusu, w tym ich wcześniejszego imienia i nazwiska, zarówno pracodawcy, jak i innym pracownikom. Należy przy tym uwzględnić, że osoby transpłciowe na gruncie antydyskryminacyjnego prawa unijnego objęte są terminem „płeć” (i przysługującym z tego tytułu zakresem ochrony), Kodeks pracy natomiast zawiera otwarty katalog przesłanek dyskryminacyjnych. Badanie to może także pozwolić na zweryfikowanie środków ochrony przed dyskryminacją w zatrudnieniu innym niż pracownicze.

Konkluzje opinii ekspertów:

Problem występuje i został zauważony przez badaczy transseksualności, także w Polsce. Rosnąca świadomość osób transpłciowych i ich odważniejsze przystępowanie do diagnozy i procedury korekty płci sprawia, że problem ten – wobec braku zmiany postaw społecznych wobec tej kategorii osób – będzie narastał. Temat ten był częściowo przebadany, jednak pełna diagnoza nie została dokonana. Zjawisko to warto analizować metodą jakościową (wywiady pogłębione). Bez wątpienia problem należy ujawnić i opisać, rekomendując jego możliwe prawne i faktyczne rozwiązania. Bezrobocie jest odmianą skrajnego wykluczenia społecznego, co w połączeniu z trudnym doświadczeniem transseksualności skutkuje powstaniem szczególnie trudnej sytuacji, wymagającej wsparcia.

4. Jakość wsparcia środowiskowego dla osób potrzebujących pomocy w czynnościach życia codziennego

Temat zgłoszony przez **Komisję Ekspertów ds. Osób Starszych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich**.

Uzasadnienie:

Dotychczas Rzecznik zrealizował 4 tematy badawcze odnoszące się do osób starszych (na 8 tematów zleconych do realizacji), co oznacza, że temat dyskryminacji ze względu na wiek był stosunkowo często podejmowany. Niemniej problem został oceniony jako bardzo istotny. Komisja Ekspertów rozpatruje ten temat w roku bieżącym – jej prace mogą stanowić kanwę dla badania socjologicznego, które służyłoby pogłębieniu analizy i uzyskaniu odpowiedniego materiału badawczego.

Konkluzje opinii ekspertów:

Temat istotny, są dostępne opracowania w tym obszarze, ale temat nie był przebadany w postulowanym wymiarze. Warto poddać problem stałemu monitoringowi. Pomimo europejskich trendów do deinstytucjonalizacji opieki nad zależnymi osobami starszymi, malejące wskaźniki (najczęściej rodzinnego) potencjału pielęgnacyjnego przy rosnącym udziale osób starszych w populacji kraju sugerują, iż popyt na DPS-y nie zmniejszy się w nadchodzących dekadach. Stąd wszelkie działania, także badawcze, mające na celu (bezpośrednie i pośrednie) polepszenie jakości życia mieszkańców takich instytucji/placówek są niezbędne dla rozwoju i jak najpełniejszej odpowiedzi na zmieniające się w czasie potrzeby mieszkańców. Zaniedbania w tym zakresie mogą mieć swoje negatywne konsekwencje w stanie zdrowia osób będących w tego typu placówkach. Wątek tych badań wpisuje się w jakość życia seniorów, a nie tylko w kwestie dyskryminacji.

...

Należy podkreślić, że zgodnie z założeniami w/w procedury tematy nie będą zlecane do realizacji autorom propozycji. **Wybór podmiotu wykonującego badanie na zlecenie Rzecznika odbędzie się zgodnie z obowiązującymi przepisami regulującymi zasady udzielania zamówień publicznych i wydatkowania środków budżetowych.**